

”Meneekö kirkko rikki?” Pappien näkemykset samaa sukupuolta olevien kirkollisen avioliittoon vihkimisen seurauksista

Laura Kallatsa
Itä-Suomen yliopisto

Samaa sukupuolta olevien avioliitosta on muodostunut 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten näkyvin keskustelunaihe Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Avioliittolain muututtua vuonna 2017 kirkollinen vihkimiskäytäntö ei muuttunut, vaikka kirkkoon kohdistui kova paine arvioida avioliittokäsitystä uudelleen. Tässä artikkelissa tarkastelen, millaisia seurauksia samaa sukupuolta olevien kirkollisella avioliittoon vihkimisellä pappien mukaan olisi. Tutkimusaineisto koostuu 506 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papin vastauksista sähköiseen kyselylomakkeeseen. Tutkimusmenetelmänä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimus osoittaa, että pappien esittämät seuraukset ovat jaettavissa neljään teemaan: 1) Kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa, 2) Kirkon sisäinen pirstaloituminen, 3) Kristillisten arvojen vahvistuminen ja murentuminen sekä 4) Toisia kunnioittava vai syrjivä tulevaisuus?

Johdanto

Homoseksuaalisuus ja samaa sukupuolta olevien avioliitto ovat nousseet näkyviksi keskustelunaiheiksi länsimaissa ja eri kristillisissä kirkkokunnissa viimeisten vuosikymmenten aikana. Useat kansainväliset tutkimukset osoittavat, että asenteet samaa sukupuolta olevien parisuhteita kohtaan ovat muuttuneet huomattavasti aikaisempaa hyväksyvämmiksi niin länsimaissa yhteiskunnissa kuin eri kristillisissä kirkkokunnissakin (esim. Kirby et al. 2017; Cragun & Sumner & Williams 2015; Whitehead 2013; Adler 2012). Pohjoismaiset luterilaiset kirkot ovat olleet kansainvälisesti tarkasteltuna erityisen aktiivisia ottamaan kantaa samaa sukupuolta olevien pariin asemaan kirkossa. Suomea lukuun ottamatta kaikissa pohjoismaisissa luterilaisissa kirkoissa vihitään samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon (Kallatsa 2020, 33–34). Suomen evankelis-luterilainen kirkko on pitäytynyt käsityksessä, jonka mukaan kirkollinen avioliittoon vihkiminen kuuluu vain miehelle ja naiselle, vaikka valtion avioliittolaki sallii samaa sukupuolta olevien pariin vihkimiset (Yleisvaliokunnan mietintö 3/2015, 18–19; Piispainkokouksen selonteko 2016, 1–2). Kuitenkin kymmenet papit ovat uuden avioliittolain voimaantulosta lähtien vihkineet samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon. Nämä avioliitot ovat juridisesti päteviä, (ks. Avioliittolaki 1929/234, 4 luku, 14 §) vaikkakin vastoin kirkon virallista ohjeistusta.

Viimeisten vuosien aikana seksuaalivähemmistöjen oikeuksista on keskusteltu kirkossa yhä laajemmin. Syyskuussa 2021 kirkon kasvatuksen ja perheasioiden asiantuntijat saivat Seta ry:n

Asiallisen tiedon omena -tunnustuksen palkintona seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen aseman edistämisestä sekä asiallisen informaation levittämisestä (evl.fi a 2021). Myös kysymys samaa sukupuolta olevien avioliitosta on lähes jatkuvassa keskustelussa. Tätä artikkelia kirjoitettaessa kirkolliskokouksen edustaja-aloite ”pyyntö piispainkokoukselle valmistella esitys samaa sukupuolta olevien pariin vihkimisestä ja siunaamisesta” on perustevaliokunnan käsitellyssä (evl.fi b 2021).

Noin puolet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeista kannattaa sitä, että kirkossa alettaisiin vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon. 40 prosenttia papistosta puolestaan vastustaa samaa sukupuolta olevien pariin kirkollista avioliittoon vihkimistä. Pappien käsitykset samaa sukupuolta olevien avioliitosta ovat hyvin jakaantuneita. (Kallatsa & Kiiski 2019, 51; Kallatsa 2020.) Tässä artikkelissa tarkastelen pappien näkemyksiä siitä, millaisia seurauksia samaa sukupuolta olevien kirkollisella avioliittoon vihkimisellä olisi. Artikkelini tutkimustulokset auttavat hahmottamaan, millaisia ja kuinka laajalle ulottuvia vaikutuksia kirkon avioliittokäsityksen laajentamisella voi pappien mukaan olla.

Uskontososiologit ovat olleet yhä enenevässä määrin 2000-luvulla kiinnostuneita uskonnollisten johtohenkilöiden homoseksuaalisuuteen ja samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin liittyvistä näkemyksistä. Tutkimukset ovat olleet kvantitatiivisesti painottuneita, joskin viime vuosina aihepiiristä on julkaistu myös kvalitatiivista tutkimusta (esim. Kallatsa 2020). Tässä artikkelissa tarkastelen kvalitatiivisilla menetelmillä melko suuren (N=506) vastaajajoukon näkemyksiä samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimisen seurauksista.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on toinen maamme kahdesta kansankirkosta. Kirkosta eroaminen on kiihtynyt voimakkaasti 2000-luvun aikana, mutta kirkkoon kuuluu yhä lähes 68 prosenttia suomalaisista (Kirkon tilastot 2019). Kirkolla on ollut aktiivinen rooli 2000-luvun yhteiskunnallisessa avioliittokeskustelussa, ja avioliittolain muututtua kirkkoon on kohdistunut niin ulkopuolelta kuin kirkon sisältäkin tulevaa painetta seurata vihkimiskäytännöissä siviilivihkimisen uusia käytäntöjä. (Metso & Kallatsa 2018, 230.) Näin ollen kirkollisessa avioliittokeskustelussa punnitaan paljon myös kirkon asemaa osana suomalaista yhteiskuntaa.

Uskonto, sukupuoli ja (homo)seksuaalisuus

Seksuaalisuuden ja sukupuolen suhdetta uskontoon on tarkasteltu laajasti aikaisemmissa tutkimuksissa. Sukupuoli vaikuttaa vahvasti niin institutionaaliseen uskontoon kuin ihmisten elettyyn uskonnollisuuteenkin (Ahonen & Vuola 2015). Jako kahteen sukupuoleen (dikotominen sukupuolijako) sekä patriarkaalin vallankäyttö ovat olleet – ja monin paikoin yhä ovat – itsestäänselvyksiä useimmissa uskonnollisissa traditioissa. Toisaalta myös uskonto vaikuttaa kiinteästi siihen, millaisia käsityksiä kansalaisilla on seksuaalisuudesta ja sukupuolesta. McGuiren (2008, 159–161) mukaan uskonto voi toimia niin perinteisten käsitysten vahvistajana kuin myös muutoksen lähteenä jäykkiä käsityksiä kyseenalaistamalla.

Seksuaalisuuden toteuttaminen on uskonnoissa yleensä käsitetty miehen ja naisen väliseksi. Homoseksuaalisuutta on kuitenkin pidetty hyväksyttävänä joissakin tapauksissa. Nämä poikkeavat tapaukset ovat Herdtin (2005, 4112–4115) mukaan: 1) Homoseksuaalisuus voi kuulua ikäkauteen, ja se voidaan hyväksyä senioriteetin määrittelemänä maskuliinisena ilmiönä, joka liittyy kasvatukseen tai initiaatioon, 2) Homoseksuaalisuus voi liittyä tilanteisiin, joissa ylittää sukupuolijako esimerkiksi vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin pukeutumalla, 3) Ho-

moseksuaaliset teot tapahtuvat jossakin tietysti roolissa, joka hyväksytään. Kristinuskossa homoseksuaalisuuteen on kautta historian suhtauduttu kielteisesti, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Esimerkiksi ortodoksisen kirkon perinteestä on löydetty keskiajalta rukouksia, joilla on siunattu miesparien liittoa. Näissä rukouksissa anotaan kahden ystävän ”yhdistymistä veljiksi ei lihasta vaan uskolla ja hengellä”. Näitä liittoa on kutsuttu ystävyysliitoksi (*adelfopoiesis* eli veljeksitekeminen). Ystävyysliittojen luonteesta on monenlaisia tulkintoja: toisten mukaan ortodoksinen kirkko on siunannut homoeroottisia suhteita, kun taas toiset tutkijat kritisoivat voimakkaasti tämänkaltaisia tulkintoja. (Boswell 1994; Kärkkäinen 1997; Rapp 2016.)

Sukupuolten hierarkiaa (mies on ylempi kuin nainen) pidettiin antiikin ajoista lähtien osana asioiden luonnollista järjestystä (Merenlahti 2015). On mielenkiintoista, kuinka samankaltainen vetoaminen luonnollisuuteen näkyy myös suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen. Aiemman tutkimukseni (Kallatsa 2020, 162–163) mukaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papit hyväksyvät samaa sukupuolta olevien avioliiton silloin, jos he pitävät homoseksuaalisuutta luonnollisena asiana.

Suomessa uskonnon sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden jännitteiseen suhteeseen liittynyt keskustelu on viimeisten vuosikymmenten aikana keskittynyt ensiksi pappisviran avaamiseen naisille evankelisluterilaisessa kirkossa ja sittemmin homoseksuaalisuuteen ja samaa sukupuolta olevien avioliittoon. Huomion kiinnittymisen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksiin voidaan nähdä olevan suora jatkuma sukupuolten tasa-arvon kasvulle (Nynäs et al. 2020). Kristilliset kirkot ovat olleet ympäri maailmaa jarruttamassa – mutta harvemmin pysäyttämässä – tasa-arvon kehitystä seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvissä asioissa (Stuart 2014, 18). Vaikka myös suomalaisessa uskonnollisuudessa heteroseksuaalisuudesta sekä dikotomisesta sukupuolijaosta poikkeaviin seksuaalisuuden ja sukupuolen muotoihin on suhtauduttu varsin kriittisesti, ei sovi unohtaa, että virallisten kannanottojen lisäksi uskontojen sisällä on vaihteleva kirjo ajatuksia ja asenteita. Kuten Järviö (2017, 221) on todennut, uskontoa ei pidä yksinkertaistaa monoliittiseksi instituutioksi, vaan perinteiden sisällä oleva todellisuus on huomioitava. Näissä todellisuuksissa eri tulkinnat käyvät jatkuvaa kamppailua ja neuvottelua seksuaalisuudesta ja sukupuolesta. Näin ollen uskonnon sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen suhteita tarkastelevassa tutkimuksessa on otettava huomioon samanaikaisia, joskus ristiriitaisiakin ääniä, jotta kokonaiskuva voisi hahmottua parhaalla mahdollisella tavalla (Järviö 2017, 221; Hellqvist & Vähäkangas 2016).

Teoreettisesti uskonnon ja sukupuolen sekä seksuaalisuuden rajapintojen tutkimus on viimeisten vuosien aikana linkittynyt eletyn uskonnon (*lived religion*) tutkimusperinteeseen (ks. esim. Ahonen & Vuola 2015). Eletyn uskonnon tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ennen kaikkea siitä, miten ihmiset toteuttavat uskoaan arkisessa elämässä. Näin ihmisten todelliset kokemukset voidaan erottaa instituutioiden määrittelemistä kokemuksista ja käytännöistä (McGuire 2008, 12). Tutkimukseni paikantuu eletyn uskonnon ja institutionaalisen uskonnon rajapinnoille. Tutkin ennen kaikkea pappien omia ajatuksia (eletty uskonto), mutta tiedostan, että kirkon työntekijöinä heidän ajatuksensa heijastelevat kirkon virallisesti määrittelemiä linjoja (institutionaalinen uskonto).

Tutkimusaineisto ja aineiston analyysi

Empiirinen tutkimusaineistoni koostuu keväällä 2017 sähköisellä kyselylomakkeella kerätystä aineistosta. Kysely toteutettiin yhteistyössä Kirkon tutkimuskeskuksen ja Suomen kirkon pappisliiton kanssa. Se lähetettiin Pappisliiton jäsenrekisterin kautta yhteensä 2656 papille, joista

onnistuneesti tavoitettiin 2639 pappia. Kyselyyn vastasi annetun aikarajan puitteissa 534 pappia. Vastausprosentti oli 20,2. Vastausprosentti on melko alhainen, mutta varsin tyypillinen 2000-luvulla kirkon työntekijöille suunnatuissa kyselytutkimuksissa.

Vastaajien joukossa on niin työelämässä kuin eläkkeelläkin olevia pappeja. Vastaajat olivat iältään 25–85-vuotiaita. Ikien keskiarvo oli 52,8 vuotta ja mediaani 54 vuotta. Sukupuolijakauman osalta vastaajajoukko edustaa hyvin kirkon papistoa. Vastaajista miehiä oli 56 prosenttia ja naisia 44 prosenttia, kun aineistonkeruuhetkellä kirkon koko papistosta miehiä oli noin 53 prosenttia ja naisia 47 prosenttia (Kirkon tilastot 2017). Myös hiippakuntajakaumaa tarkasteltaessa aineisto on edustava neljän prosenttiyksikön tarkkuudella. Vastaajista noin 20 prosenttia kuului Helsingin (kaikista kirkon papeista 18 %), 14 prosenttia Kuopion (10 %), 12 prosenttia Mikkelin (9 %), 11 prosenttia Lapuan (9 %), kymmenen prosenttia Oulun (12 %), kymmenen prosenttia Espoon (9 %), kymmenen prosenttia Tampereen (14 %), kymmenen prosenttia Turun (12 %) ja kolme prosenttia Porvoon (7 %) hiippakuntaan. Eniten vastaajia on yli 100 000 asukkaan kaupungeista ja vähiten pieniltä paikkakunnilta. Noin 35 prosenttia vastaajista kertoi asuvansa yli 100 000 asukkaan paikkakunnalla, 14 prosenttia 50 001–100 000 asukkaan paikkakunnalla, 21 prosenttia 20 001–50 000 asukkaan paikkakunnalla, 21 prosenttia 5 000–20 000 asukkaan paikkakunnalla ja yhdeksän prosenttia alle 5 001 asukkaan paikkakunnalla. Vastaajista noin 28 prosenttia oli seurakuntapastoreita, 23 prosenttia kappalaisia ja 15 prosenttia kirkkoherroja. Loput vastaajat työskentelivät erilaisissa kirkon erityistyömuodoissa. Tutkimukseen vastanneiden hengellinen tausta on kirjava. Eniten tutkimukseen vastanneet papit ovat saaneet vaikutteita herännäisyydestä. 30 prosenttia vastaajista kertoo saaneensa paljon tai melko paljon vaikutteita herännäisyydestä. Toiseksi useimmiten papit ovat saaneet vaikutteita Kansan Raamattuseurasta ja kolmanneksi eniten Hiljaisuuden liikkeestä.

Kyselylomake sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Sosiodemografisten taustatietojen lisäksi lomakkeen kysymykset oli jaoteltu seuraavien teemojen alle: 1) homoseksuaalisuus, 2) samaa sukupuolta olevien parisuhteet ja 3) avioliitto. Tässä artikkelissa tarkastelen erityisesti pappien vastauksia kysymykseen "Millaisia hyviä ja huonoja puolia mielestäsi on, jos kirkossa päätetään alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon?". Kysymykseen vastanneet papit pohtivat ennen kaikkea sitä, millaisia seurauksia vihkimisen sallimisella olisi. Aineistolähtöisesti olen muotoillut tutkimuskysymyksen muotoon: Millaisia seurauksia samaa sukupuolta olevien kirkollisella avioliittoon vihkimisellä pappien näkemysten mukaan olisi? Kaikki kyselyyn vastanneet papit eivät ole vastanneet jokoiseen avoimeen kysymykseen, joten tähän kysymykseen vastanneiden määrä on vähemmän kuin koko tutkimukseen osallistuneiden pappien määrä. Näin ollen tämän artikkelin aineisto koostuu 506 papin vastauksista.

Olen analysoinut vastaukset aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Käsitteelin tutkimusaineiston sekä niin sanotusti "käsin" että Atlas.ti -aineistonkäsittelyohjelmalla. Aluksi värikoodasin aineiston, jotta pystyin karkeasti hahmottamaan hyvät ja huonot puolet erilleen. Sen jälkeen syötin aineiston Atlas.ti -ohjelmaan ja aloin jaottelemaan vastauksia erilaisten teemojen mukaan. Teemoiksi muodostui muun muassa kirkon hajoaminen, tasa-arvon toteutuminen, kirkon imago ja niin edelleen. Yhteensä aineistosta muodostui aluksi 37 teemaa. Useat näistä teemoista sisälsivät kuitenkin vain yksittäisten pappien näkemyksiä, joten heti analyysin alkuvaiheissa yhdistelin teemoja niin, että niistä muodostui 29 teemaa, joita kutsun tässä artikkelissa pieniksi kategorioiksi. Atlas.ti -ohjelman avulla muodostin käsitekarttoja, joihin ryhmittelin pieniä kategorioita osaksi isompia kokonaisuuksia. Näin ollen kuljin analyysissä yksittäisestä yleiseen. Jatkoin ryhmittelyä, kunnes sain muodostettua neljä isoa kategoriaa. Kutsun niitä ylä-

kategorioksi, ja seuraavat luvut on nimetty niiden mukaan: 1) Kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa, 2) Kirkon sisäinen pirstaloituminen, 3) Kristillisten arvojen vahvistuminen ja murentuminen, 4) Toisia kunnioittava vai syrjivät tulevaisuus? Neljä yläkategoriaa sisältää yhteensä 15 keskikokoista kategoriaa ja 29 pientä kategoriaa. Tämän jälkeen ryhmittelin aineiston vielä pääpiirteissään käsin. Näin pystyin tarkistamaan aiemmin tekemäni ryhmittelyn ja samalla pystyin poimimaan pappien vastauksista kiinnostavia sitaatteja tuloslukuihin.

Jokaisen tutkimukseen vastanneen papin vastaus on koodattu erikseen. Koodi voi olla esimerkiksi V499, joka tarkoittaa sitä, että vastaajalle annettu koodinnumero on 499. Tässä artikkelissa koodiin ei ole liitetty merkintää vastaajan sukupuolesta, iästä, hiippakunnasta tai muista taustatiedoista vastaajan tunnistettavuuden välttämiseksi.

Lähestyn tutkimusaineistoa siitä näkökulmasta, että papit tarkastelevat voimakkaasti näkemyksiä jakavaa aihetta paitsi omasta henkilökohtaisesta näkökulmastaan, myös laajemmin. Kyselylomakkeessa on edellä kysytty muun muassa perusteluja sille, miksi papit kannattavat tai vastustavat samaa sukupuolta olevien kirkollista avioliittoon vihkimistä. Oletettavaa on, että omia näkemyksiä ja perusteluja kysyttäessä papit todella pohtivat asiaa omasta näkökulmastaan. Sen sijaan kysyttäessä vihkimisen hyviä ja huonoja puolia, asiaa on kenties mahdollista tarkastella hieman laajemmin, jopa omaa näkemystä vastaan olevien ihmisten näkökulmasta.

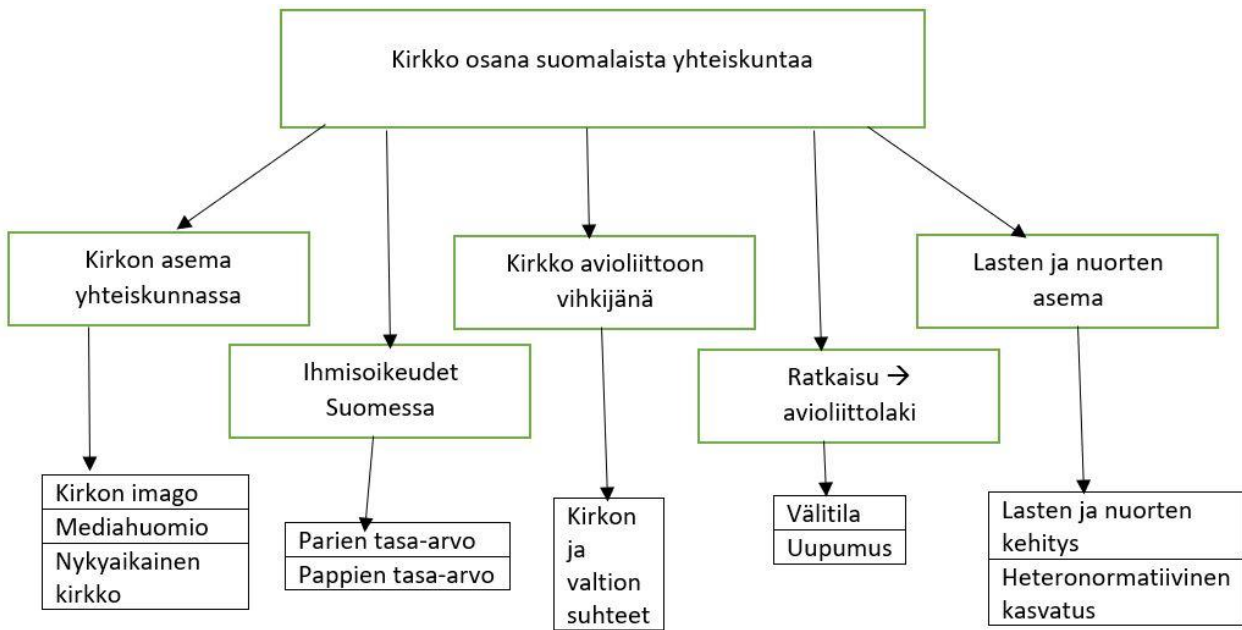
Seuraavat tulosluvut on nimetty yläkategorioiden mukaan:

- 1) Kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa
- 2) Kirkon sisäinen pirstaloituminen
- 3) Kristillisten arvojen vahvistuminen ja murentuminen
- 4) Toisia kunnioittava vai syrjivä tulevaisuus?

Kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa

Samaa sukupuolta olevien avioliitto on saanut alkunsa yhteiskunnan avioliittolain muutoksesta, ja tutkimukseen vastanneet papit pohtivatkin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhteensä 215 pappia kirjoittaa vastauksissaan (1) kirkon asemasta yhteiskunnassa, (2) ihmisoikeuksista Suomessa, (3) kirkosta avioliittoon vihkijänä, (4) siitä, että kirkko pystyisi tekemään asiassa ratkaisun ja yhtymään yhteiskunnan avioliittolainsäädäntöön ja (5) lasten ja nuorten asemasta perheissä. Kuviossa 1 on kuvattu yläkategorian "kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa" alla olevat keskikokoiset kategoriat ja pienet kategoriat.

Kuvio 1: Yläkategoria "Kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa" jaettuna keskikokoisiin ja pieniin kategorioihin.

Kirkon asemaa yhteiskunnassa tarkastelevat papit pohtivat samaa sukupuolta olevien avioliiton vaikutusta kirkon imagoon, kirkollisen avioliiton saamaa huomiota mediassa sekä sitä, että vihkimällä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon kirkko olisi nykyaikainen. Kirkon aseman yhteiskunnassa voi nähdä sekä kohentuvan että heikentyvän samaa sukupuolta olevien avioliiton myötä. Seuraavassa lainauksessa pappi kuvaa ristiriitaa, jonka tilanne aiheuttaisi. Hyvänä puolena olisi se, että kirkko näyttäytyisi ulospäin ihmisläheisenä, mutta samaan aikaan kirkosta voisi saada linjattoman kuvan.

Periaatteessa voisin yhden hyvän puolen keksiä: Kirkko nähtäisiin jotenkin ihmisläheisenä, jolloin olisi pieni teoreettinen mahdollisuus, että muutama ihminen enemmän saapuu kirkkoon. Toisaalta hyvin ilmiselvänä viestinä näkyisi kenelle tahansa, että kirkko ei ole ollut ryhdikäs, vaan se on ajelehtinut yleisen mielipiteen mukana. Ei sellainen kirkko enää lopulta kiinnostakaan. (V7)

Ne papit, joiden mukaan kirkon julkikuva kohenisi samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimisen myötä, kirjoittavat, että kirkko nähtäisiin aikaisempaa armollisempana ja avarampana yhteisönä, jossa julistetaan sanomaa rakkaudesta ja jokaisen ihmisen yhdenvertaisuudesta Jumalan edessä. Tällainen kuva kirkosta tukisi näiden pappien mukaan sitä, mikä kirkon sanomassa on tärkeintä. Toisaalta taas joukko pappeja kirjoittaa, että kirkkoa ei voisi enää ottaa kovin vakavasti, jos se muuttaa avioliittokäsitystään yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten tai yleisen mielipiteen mukaan. Vastaajat ovat huolissaan siitä, että ihmisten luottamus kirkkoa kohtaan vähenisi. Ihmiset eivät voisi olla varmoja siitä, että kirkko pysyisi tulevaisuudessa opetuksessaan eivätkä tietäisi, mitä muutoksia seuraavaksi tulisi.

Pappien vastauksista kuultaa kysymys siitä, millainen kirkon tulisi olla? Jos kirkon tulee olla ennen kaikkea jäseniään eri elämäntilanteissa palveleva instituutio, jossa saarnataan sanomaa armosta ja rakkaudesta, silloin samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimisen voi nähdä tekevän hyvää kirkon julkikuvalle. Jos taas kirkossa halutaan korostaa traditiota sekä sellaista opetusta Jumalan tahdosta, johon on ennen tukeuduttu ja johon muun muassa ortodoksinen ja

katolinen kirkko vahvasti tukeutuvat, avioliiton avaaminen samaa sukupuolta oleville pareille voi heikentää kirkon imagoa.

Samaa sukupuolta olevien avioliitto on saanut paljon huomiota mediassa. Avioliiton avaaminen samaa sukupuolta oleville pareille toisi pappien mukaan positiivista huomiota mediassa, mutta asia ei kuitenkaan kiinnostaisi mediaa pitkään. Uskonnon roolia mediassa tutkineen Tairan (2015, 185) mukaan uskonto uutisaiheena koetaan kiinnostavaksi ensisijaisesti konfliktina. Kirkko voi näyttäytyä konfliktinomaisessa tilanteessa, kun se on sisäisesti ristiriitainen avioliittokysymyksessä. Papit ajattelevat, että media voisi myös vaikuttaa siihen, että kirkko nähtäisiin nykyaikaisena. Toisaalta sosiaalisen median myötä myös yksityisillä ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa entistä helpommin toisten mielipiteisiin. Tästä näkökulmasta tarkastellen tässä ajassa käytävä keskustelu samaa sukupuolta olevien avioliitosta poikkeaa huomattavasti esimerkiksi siitä keskustelusta, jota käytiin naisten pappeudesta 1980-luvulla (Kejonen & Nynäs 2020).

Suurin osa suomalaisista ja myös papeista hyväksyy samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimisen (Finsex Asenteet 2015; Kallatsa & Kiiski 2019, 53). Vihkimällä samaa sukupuolta olevia pareja, kirkko ottaisi pappien mukaan todesta sen todellisuuden, jossa suurin osa sen jäsenistä elää. Lisäksi tieto homoseksuaalisuudesta on lisääntynyt ja kirkon käsitys homoseksuaalisuudesta sekä avioliitosta muuttunut aikojen saatossa. Ratisen (2017, 653–654) mukaan kirkossa on 1960-luvulta alkaen tapahtunut selkeä käänne asennoitumisessa homoseksuaalisuutta kohtaan. Seuraavan vastauksen kirjoittaneen papin mukaan kirkon on otettava huomioon yhteiskunnalliset muutokset. "Hyvää olisi se, että kirkko vihdoinkin ottaisi vakavasti sen tiedollisen ja asenteellisen muutoksen, joka yhteiskunnassamme on käyty viimeisten vuosikymmenten aikana." (V112)

Ruotsin evankelis-luterilaisessa kirkossa asiaa on tarkasteltu monesta näkökulmasta. Hammarin (2004, 72) mukaan keskusteltaessa samaa sukupuolta olevien parisuhteista Ruotsin kirkossa on nimenomaan pyritty syventämään niin teologista, lääketieteellistä kuin antropologistakin ymmärrystä homoseksuaalisuudesta. Kirkossa on myös käyty keskusteluja siitä, kuinka homoseksuaalisesti suuntautuneet ihmiset kohdataan seurakunnissa. Hammarin mukaan dialogi auttaa pääsemään eteenpäin monenlaisia näkemyksiä herättävissä kysymyksissä ja tilanteissa.

Samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkiminen kohentaisi tutkimukseen vastanneiden pappien mukaan ihmisoikeuksia kirkossa. Mahdollisuus tulla vihityksi avioliittoon kirkollisesti olisi tasa-arvoista kirkon jäseniä kohtaan ja kohentaisi ennen kaikkea niiden seksuaalivähemmistöihin kuuluvien asemaa, joiden oikeuksia on aikaisemmin poljettu kirkossa. Toisaalta tasa-arvo ulottuisi myös pappeihin avioliittoon vihkijöinä, koska papit saisivat vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja kokiessaan sen omantuntonsa mukaiseksi. Pappien mukaan kokemus yhdenvertaisuudesta ei ole ainoastaan kokemus siitä, että homoseksuaalisesti suuntautuneella ihmisellä on samat oikeudet kuin muillakin kirkon jäsenillä, vaan myös kokemus tasa-arvosta Jumalan edessä. Näin ollen mahdollisuus avioliittoon vihkimiseen voi vaikuttaa vastaajien mukaan myös ihmisen jumalakuvaan.

Tutkimukseen vastanneet papit ajattelevat samaa sukupuolta olevien avioliitolla olevan vaikutusta kirkon asemaan yhteiskunnassa ja kirkon ja valtion suhteisiin. Seuraamalla yhteiskunnan avioliittolain muutosta kirkko antaisi yhteiskunnalle signaalin, että sen oppi on tarpeen vaa-

tiessa muutettavissa ja kirkosta tulisi entistä enemmän valtionkirkko. Kirkon asema avioliittoon vihkijänä vahvistuisi, koska vihittävien määrä hieman lisääntyisi, mutta toisaalta taas kirkollinen avioliittoon vihkiminen voisi menettää erityislaatuisuuttaan ja merkitystään. Ahosen ja Vuolan (2015) mukaan uskonnollisten yhteisöjen ja sekulaarin yhteiskunnan suhteesta neuvottelemisen liittyy käsityksiin tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Kuten Kollman (2007, 162; 164–165) on kirjoittanut, uskonnolla on ollut merkittävä vaikutus siihen, miten eri maissa on reagoitu kansainväliseen paineeseen säätää homoseksuaaliset suhteet tunnustavia lakeja. Ayoubin (2016) mukaan kirkon ja valtion välinen läheinen ja vahva yhteys hidastaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistymistä.

Osa tutkimukseen vastanneista papeista kokee kirkon elävän tällä hetkellä jonkinlaisessa väli-tilassa avioliittoon vihkimisen suhteen. Vaikka kirkolliskokouksessa (2015) ja piispainkokouksessa (2016) on lausuttu, että avioliitto tarkoittaa kirkossa ainoastaan miehen ja naisen välistä liittoa, monet papit kuitenkin toivovat kirkon tekevän selkeämmän ratkaisun asian suhteen. He uskovat kirkollisen avioliittoon vihkimisen toteutuvan joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin. Mitä nopeammin päätös alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja syntyisi, sitä nopeammin asiassa päästäisiin eteenpäin. Osa papeista kokee avioliittokeskustelun uuvuttavana ja toivoisi, että ratkaisu vapauttaisi voimavaroja keskittyä muihin teemoihin kirkossa. Eräs papeista sanoittaa asiaa näin: "Asiaan tulee jokin ratkaisu. Se on hyvä. Huonokin päätös ja parempi kuin ei mitään päätöstä." (V64)

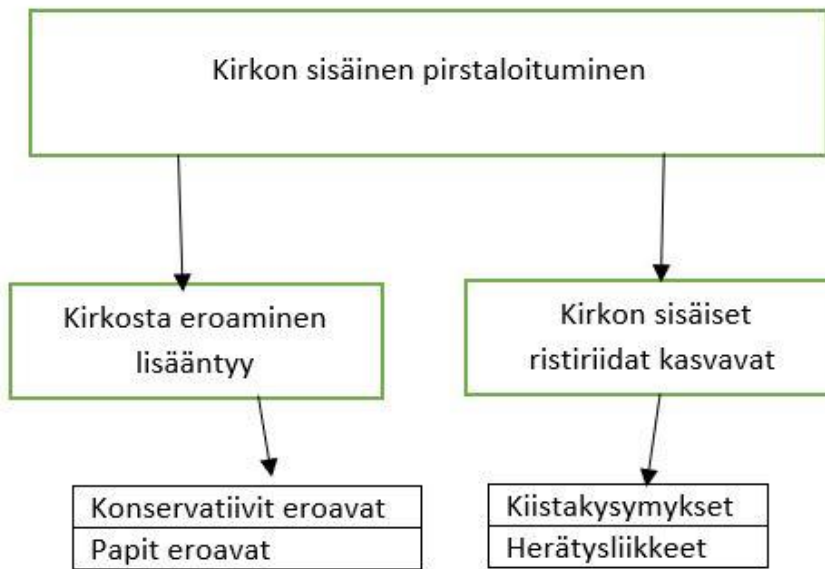
Muutama pappi nostaa esille huolensa lasten ja nuorten kehityksestä. Kirkossa ja yhteiskunnassa tulisi näiden pappien mielestä tukea lasten kehitystä heteroseksuaaliksi, koska papit ajattelevat enemmistön ihmisistä olevan heteroseksuaalisesti suuntautuneita. Kirkko voisi näiden pappien mukaan olla suunnannäyttävä yhteiskunnassa pitäessään miehen ja naisen välistä avioliittoa tavoiteltavana parisuhteen muotona.

Kirkon sisäinen pirstaloituminen

Osa tutkimukseen vastanneista papeista pelkää kirkon sisäistä pirstaloitumista, jos kirkossa päätetään alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon. Yhteensä 214 pappia eli 40 prosenttia vastanneista kirjoittaa siitä, että kirkkoa uhkaa hajoaminen, suuri määrä ihmisiä tulee eroamaan kirkosta ja kirkon sisäiset ristiriidat kasvavat. Joissakin vastauksissa nousee esille, että kirkko on pirstaloitumassa joka tapauksessa, mutta samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimisen nähdään nopeuttavan hajoannusta. Kuvio 2 havainnollistaa tämän alaluvun yläkategorioita, keskikokoisia kategorioita ja alakategorioita.

Kuvio 2: Yläkategoria "Kirkon sisäinen pirstaloituminen" jaettuna keskikokoisiin ja pieniin kategorioihin.

Suurin osa papeista pitää kirkon pirstaloitumista huonona asiana. Pappien mukaan konservatiivisesti avioliittoon suhtautuvat kirkon jäsenet ovat yleensä kaikkein sitoutuneimpia kirkon toimintaan. Jos nämä kirkon jäsenet eroaisivat kirkosta vastalauseena samaa sukupuolta olevien avioliitolle, kirkko menettäisi kaikkein uskollisimmat ja aktiivisimmin seurakuntien toimintaan osallistuvat jäsenensä. Vastaajat ennakoivat näiden ihmisten siirtyvän muihin kristillisiin kirkkokuntiin, kuten vapaisiin suuntiin tai jäävän ilman institutionaalista uskonnollista yhteisöä. Osa vastaajista uskoo, että kirkosta eroaa myös pappeja. Muutama tutkimukseen vastannut pappi tuo esiin, että aikoo itse erota kirkosta ja sitä myötä luopua myös pappeudesta, mikäli kirkossa päätetään alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon. Kyse ei ole ainoastaan huolesta, että joutuisi itse pappina vihkimään samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon vastoin omaatuntoaan. Pikemminkin papit eivät halua edustaa sellaista kirkkoa pappina tai jäsenenä, joka toimii heidän käsityksensä mukaan vastoin Jumalan sanaa. Seuraavan sitaatin kirjoittanut vastaaja sanoittaa monen papin ajatuksia: "Huolestuttaa kirkon vahva jakautuminen ja sitä seuraavat riidat ja epäsopu. Meneekö kirkko rikki? Lähtee seurakuntalaiset muualle?" (V99)

Muutamit kyselyyn vastanneista papeista pitävät kirkon pirstaloitumista hyvänä asiana. Kun kaikkein konservatiivisimmin avioliittoon suhtautuvat eroaisivat kirkosta, kirkkoon jäisi jäljelle teologisesti lähempänä toisiaan olevat, kuten seuraava pappi kirjoittaa: "Kirkon piiristä lähtee iso joukko vanhoillisesti ajattelevia kirkon jäseniä, mikä toisaalta jättää jäljelle aatteellisesti/teologisesti lähempänä toisiaan olevat." (V13) Tämä voisi estää uusien erimielisyyksien syntymistä sekä tehdä kirkosta lopulta aikaisempaa yhteneväisemmän.

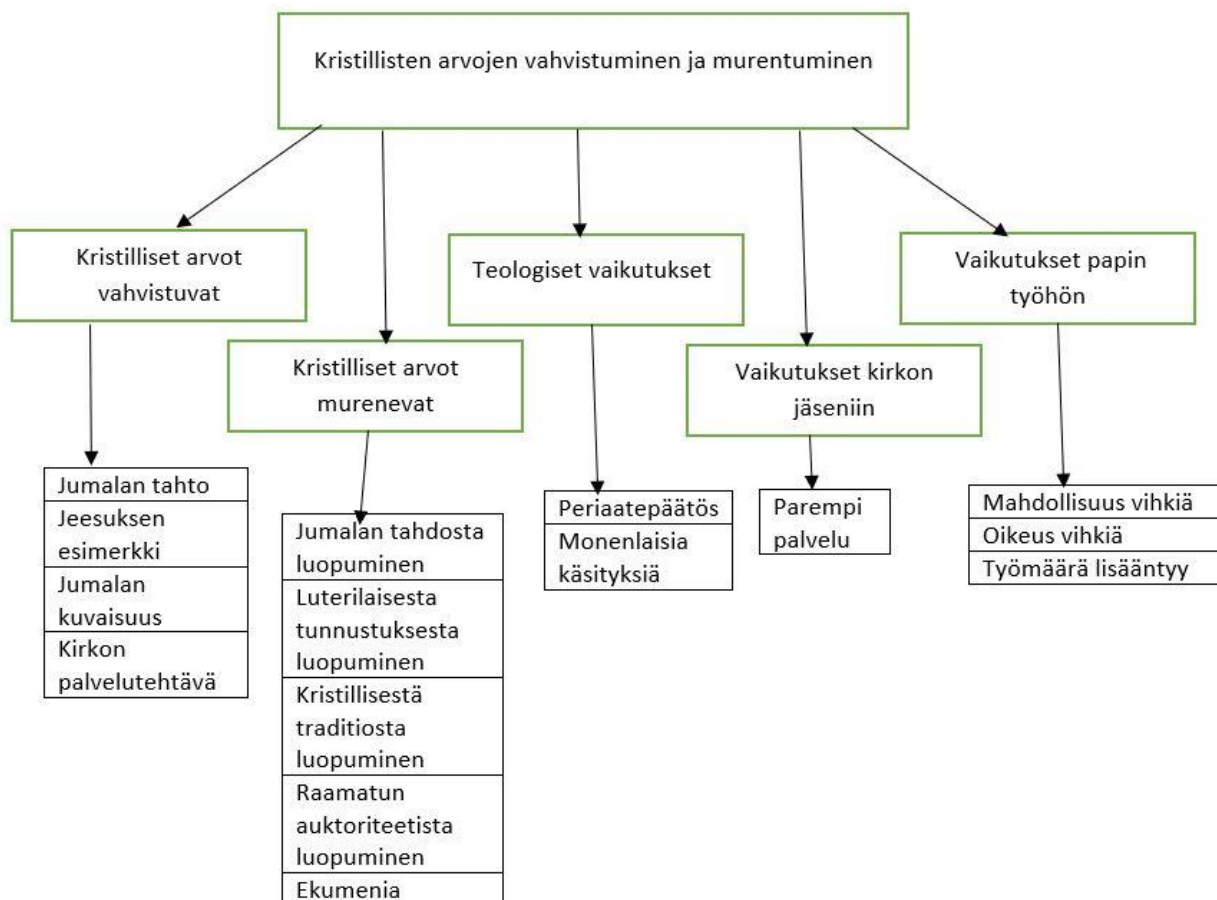
Tutkimukseen osallistuneet papit ajattelevat, että avioliittokysymyksen takia tapahtuvalla pirstaloitumisella olisi kirkossa kauaskantoiset seuraukset. Moni pappi huomauttaa, että virkakysymyksestä keskustellaan kirkossa edelleen ja aprikoi avioliittokeskustelun kestävän niin ikään vuosikymmeniä. Myös herätysliikkeiden asema kirkossa puhuttaa. Osa papeista uskoo herätysliikkeiden jatkavan toimintaansa kirkon ulkopuolella. Esimerkiksi viidenteen herätysliikkeeseen eli niin kutsuttuun viidesläisyyteen kuuluvien uskonnollisten yhteisöjen pelätään lähtevän kirkon ulkopuolelle ja samalla kirkon menettävän aktiivisia "yhteistyökumppaneita".

Kirkon pirstaloituminen ei vaikuta ainoastaan Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon, vaan laajemminkin kirkon asemaan kristikunnassa. Tutkimusaineiston mukaan kirkon pelätään ajautuvan yhä kauemmas esimerkiksi ortodoksisesta kirkosta. Kuitenkin kirkossa tapahtuvaa sisäistä hajaannusta pidetään tutkimusaineiston mukaan suurempana uhkana. Aikaisemman tutkimuksen (Kallatsa & Kiiski 2019, 56) mukaan yhteensä 60 prosenttia papeista pelkää kirkossa syntyvän pahoja ristiriitoja, jos avioliitto avataan myös samaa sukupuolta oleville pareille. Joka viides pappi puolestaan ei pelkää ristiriitojen syntymistä.

Kristillisten arvojen vahvistumien ja murentuminen

Tutkimukseen vastanneet papit kirjoittavat kristillisistä arvoista. Samaa sukupuolta olevien avioliiton voi nähdä niin vahvistavan kuin murentavan kristillisiä arvoja. "Kristilliset arvot" on käsitteenä monitulkintainen ja jokainen pappi kirjoittaakin siitä selvästi omista lähtökohdistaan. Tähän kategoriaan luokiteltujen pappien vastauksissa on kyse siitä, millaisia vaikutuksia samaa sukupuolta olevien avioliitolla olisi sille kristillisyydelle, jota kirkko edustaa. Yhteensä 72 pappia kirjoittaa joko kristillisten arvojen vahvistumisesta tai niiden murentumisesta. Osa papeista kirjoittaa suoraan joko, että (1) kristilliset arvot vahvistuvat tai että (2) kristilliset arvot murenevat. Papit pohtivat myös yleisesti samaa sukupuolta olevien avioliiton (3) teologisia vaikutuksia sekä vaikutuksia (4) kirkon jäseniin ja (5) papin työhön. Kuviossa 3 on kuvattu kristillisten arvojen vahvistumiseen ja murentumiseen liittyvät kategoriat.

Kuvio 3: Yläkategoria "Kristillisten arvojen vahvistuminen ja murentuminen" jaettuna keskikokoisiin ja pieniin kategorioihin.

Ne tutkimukseen vastanneet papit, jotka kokevat kristillisten arvojen vahvistuvan samaa sukupuolta olevien avioliiton myötä, ajattelevat Jumalan tahdon toteutuvan ja kristittyjen seuraavan Jeesuksen antamaa esimerkkiä elämässään. Nämä papit painottavat, että jokainen ihminen on Jumalan kuva ja näin ollen jokaiselle kuuluu yhdenvertaiset oikeudet kirkossa. Osa papeista kirjoittaa, että kirkko on ihmisiä varten, ja seurakuntalaisten palveleminen on kirkon tärkeä tehtävä. Esimerkiksi V25 sanoittaa ajatuksiaan näin: "Mielestäni Jumalan tahto lopulta toteutuu. Saamme elää Raamatun opetusta rakkaudesta todeksi entistä täydellisemmin."

Kirkossa tulisi pappien mukaan tunnistaa erilaisten ihmisten tarpeet ja pyrkiä vastaamaan niihin kristillisen lähimmäisenrakkauden pohjalta. Papit huomauttavat, että toisten tarpeiden ja toiveiden huomioon ottaminen ei vähennä heteroavioliittojen arvoa. Avaamalla avioliiton samaa sukupuolta oleville pareille kirkko palaisi alkujuurilleen hyväksymään kaikki ihmiset joukkoonsa. "Ei ole miestä eikä naista, ei mustaa eikä valkoista, ei heteroa tai homoa, on vain uskovia", eräs vastaaja (V321) kiteyttää.

Kristillisten arvojen murenemisen nähdään olevan seurausta Jumalan tahdosta, luterilaisesta tunnuksesta ja kristillisestä traditiosta luopumisesta. Raamatun auktoriteetti alkaa pappien mukaan murentua, ja kirkkoa ohjaillaan ulkoapäin. Perinteisestä avioliittokäsityksestä luopumisella olisi myös ekumeenisia vaikutuksia. Moni pappi pitää kirkossa tapahtunutta asenne muutosta liian nopeana ja kokee, ettei itse eivätkä seurakuntalaiset pysty omaksumaan muutosta.

Jos saa omantunnonvapauden, niin se on vain välivaihe. Ei se tule olemaan lopullinen ratkaisu, se nähtiin jo viime kerralla virkakysymyksessä. On suuri suru, jos kirkko luopuu näin selvästi Raamatun opetuksesta. Jotenkin absurdia, että kirkko kääntyy itseään vastaan. (V101)

Samaa sukupuolta olevien avioliittoa Ruotsin kirkon kontekstissa tutkineen Enstedtin (2015, 587) mukaan samaa sukupuolta olevien avioliittoa vastustavat pelkäävät kirkon muuttuvan yhteiskunnan peiliksi, joka näyttyy pikemminkin "sosiaalisena kerhona" kuin kirkkona. Mikäli kirkossa aletaan muuttaa sitä, mitä on "aina" pidetty oikeana ja totuutena, kirkon pelätään alistuvan sosiaalisten ja poliittisten voimien alle.

Avioliittokäsityksen laajentaminen vaikuttaisi pappien mukaan laajasti kirkkoon ja sen tuleviin päätöksiin. Vaikka samaa sukupuolta olevien vihkimisten määrä ei todennäköisesti tulisi olemaan suuri, asiaa pidetään kuitenkin suurena periaatepäätöksenä. Samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkimistä peilataan kysymykseen naispappeudesta. Useat papit nostavat vastauksissaan esiin, että seuraava kysymys voisi olla lukumääräneutraali avioliitto, jolle päätös alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon loisi pohjaa.

Osa papeista pohtii samaa sukupuolta olevien kirkollisen avioliittoon vihkimisen teologisia vaikutuksia ottamatta kantaa siihen, ovatko vaikutukset hyviä vai huonoja. Kirkon virallisen avioliittokäsityksen mukaan avioliitto on ainoastaan miehen ja naisen välinen liitto, mutta kirkossa vallitsee kuitenkin hyvin monenlaisia näkemyksiä avioliitosta. Mikäli kirkossa päätetään alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon, tilanne jatkuu luultavasti samankaltaisena: kirkossa on edelleen monenlaisia avioliitonäkemyksiä. Tähän tutkimukseen vastanneet papit pohtivat, että kirkossa on joka tapauksessa opetettava sietämään erilaisia ajatuksia avioliitosta.

Jotkut vastaajat nostavat myös esille, että samaa sukupuolta olevien avioliitosta aiheutuvia teologisia seurauksia ei voida etukäteen kokonaan tietää.

Samaa sukupuolta olevien avioliitolla on pappien mukaan vaikutuksia niin seurakuntalaisiin kuin pappeihinkin. Kirkon jäsenet saisivat aikaisempaa parempaa palvelua ja papit puolestaan saisivat oikeuden vihkiä pareja avioliittoon. Joku yksittäinen vastaaja ajattelee myös pappien työmäärän lisääntyvän, jos kirkollisten vihkimisten määrä lisääntyy. Ajatus on mielenkiintoinen ottaen huomioon, että kirkollisten avioliittoon vihkimisten määrä laskee jatkuvasti (SVT 2021). Osa papeista kokee oikeuksiaan loukattavan, kun heillä ei ole työnantajan lupaa palvella kaikkia seurakuntalaisia avioliittoon vihkimisellä.

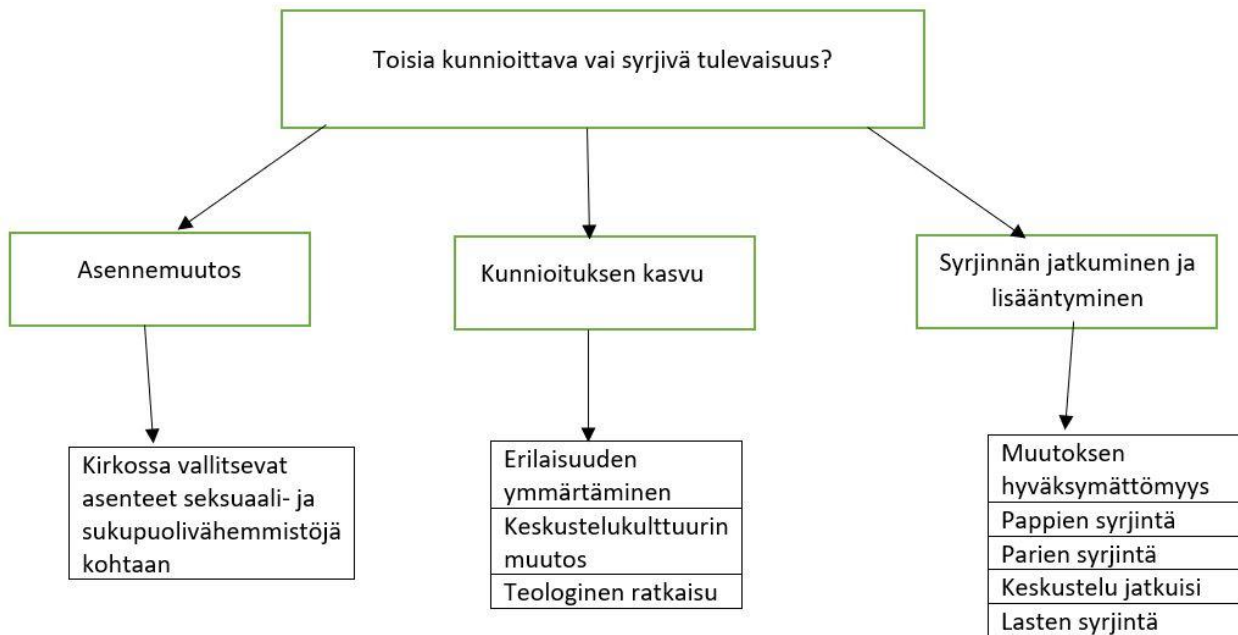
Useiden tutkimusten mukaan ihmisen uskonnollisuudella on kaikkein voimakkain vaikutus siihen, miten hän suhtautuu samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin (esim. Perry & Whitehead 2016, 637). Lähtökohtaisesti voi ajatella, että kaikki papit ovat uskonnollisia, mutta kuitenkin esimerkiksi herätysliiketausta vaikuttaa paljon pappien avioliittokäsityksiin (Kallatsa & Kiiski 2019, 67). Tähän tutkimukseen vastanneilla papeilla on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on Jumalan tahto avioliittokysymyksessä ja millaista kristillisyyttä kirkon tulisi edustaa. Osa papeista ajattelee, että kirkon avioliittokanta muuttuisi entistä kristillisemmäksi, jos avioliitto ulotettaisiin koskemaan myös samaa sukupuolta olevia pareja. Hammarin (2004, 76) mukaan on relevanttia pohtia sitä, voiko kirkon opetus ylipäänsä muuttua. Yksi tapa ajatella on, että kirkon opetusta ei koskaan pidä lähteä muuttamaan, se on ikiaikaista. Toisen näkemyksen mukaan kirkon on taas muututtava jatkuvasti, jotta se voisi säilyttää jatkuvuutensa.

Pappien vastauksista kuultaa kysymys siitä, mikä ylipäänsä on kristillinen avioliitto. Audaksen (2017, 119) mukaan määriteltäessä sitä, kuka on oikeutettu kirkolliseen avioliittoon vihkimiseen, ajatellaan usein, että on olemassa tietynlainen kristillinen avioliitto. Osa parisuhteista täyttää kristillisen avioliiton kriteerit, osa taas rajataan sen ulkopuolelle. Tähän tutkimukseen vastanneilla papeilla on toisistaan poikkeavia näkemyksiä siitä, millaista avioliittoa voidaan pitää kristillisenä.

Toisia kunnioittava vai syrjivä tulevaisuus?

Tutkimukseen vastanneet papit pohtivat, lisäisikö avioliiton avaaminen samaa sukupuolta oleville pareille toisten ihmisten kunnioitusta vai syrjintää kirkossa. Tässä luvussa tarkasteltavat pappien vastaukset osoittavat, että vihkiminen voi aiheuttaa (1) asennemuutosta, (2) kunnioituksen kasvua ja (3) syrjinnän jatkumista tai jopa lisääntymistä. Yhteensä 29 pappia nostaa vastauksissaan esiin tässä kategoriassa analysoitavia teemoja. Kuviossa 4 on esitetty kunnioitukseen ja syrjintään liittyvät yläkategoriat, keskikokoiset kategoriat ja pienet kategoriat.

Kuvio 4: Yläkategoria "Toisia kunnioittava vai syrjivä tulevaisuus?" jaettuna keskikokoisiin ja pieniin kategorioihin.

Kirkollisen avioliittoon vihkimisen avaaminen samaa sukupuolta oleville pareille voi pappien mukaan vaikuttaa kirkossa vallitseviin asenteisiin homoseksuaalisuutta sekä seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Toisaalta tutkimukset osoittavat, että sekä pappien että yleensäkin suomalaisten asenteet ovat muuttuneet nopeammin kuin kirkon oppi (Kallatsa 2020; Helander & Ketola 2019). Yhteiskunnan ja kirkon yleinen asennemuutos on vaikuttanut siihen, että kirkon päätävissä elimissä kirkolliskokouksessa ja piispainkokouksessa ylipäänsä keskustellaan avioliitosta. Voi olla mahdollista, että asennemuutokset myös vaikuttavat kirkon oppiin.

Osa tutkimukseen vastanneista papeista uskoo samaa sukupuolta olevien kirkollisen avioliittoon vihkimisen lisäävän toisten kunnioittamista kirkossa. Pappien mukaan on tärkeää oppia ymmärtämään erilaisia ja eri tavoilla ajattelevia ihmisiä. Tavoitteena pidetään asiallisena pysyvää ja avointa keskustelua samaa sukupuolta olevien avioliitosta. Vastaajat myös otaksuvat, että toista osapuolta ymmärtämään pyrkivä avioliittokeskustelu voi luoda pohjaa muista sensitiivisistä ja näkemyksiä jakavista aiheista keskustelulle. Erityisen tärkeänä papit pitivät sitä, että avioliittokysymys ratkeaisi teologisesti. Tällöin eri tavoilla ajattelevien olisi pappien mukaan helpompi hyväksyä tilanne. Seuraava pappi nostaa esille kunnioittavan keskustelun mallin: "Nyt iloitsen siitä, että monissa yhteisöissä ollaan opettelemassa rakentavan keskustelun mallia eri tavalla ajattelevien kesken. Jos sillä tiellä jatketaan, niin tämä synnyttää ihan hyvää kirkolle." (V131)

Kunnioittavalla keskustelulla (2017) tarkoitetaan kirkossa lanseerattua keskusteluasetelmaa, jonka avulla erimielisyyksiin ajautuneet ihmiset voisivat keskustella rakentavasti. Tavoitteena on kuulla toista osapuolta ja ymmärtää toisten erilaisuutta. Kunnioittavaan keskusteluun kuuluvat avoimuus, luottamus, myötätunto ja yhteys. Yksi kunnioittavan keskustelun lähtökohdista on se, että kirkossa pyritään ymmärtämään sitä, miksi toinen ihminen ajattelee kuten ajattelee.

Selvästi suurempi joukko pappeja uskoo kirkollisen avioliittoon vihkimisen avaamisen samaa sukupuolta oleville pareille pikemminkin lisäävän syrjintää kuin kunnioitusta. Suurin osa

näistä papeista ajattelee, että samaa sukupuolta olevien avioliittoa vastustavat eivät hyväksyisi muutosta, mikä aiheuttaisi äänekkäitä kannanottoja samaa sukupuolta olevia pareja vihkiviä pappeja sekä samaa sukupuolta olevia pareja vastaan. Vaikka asiaan saataisiin ratkaisu, ei keskustelu kuitenkaan loppuisi. Papit vertaavat tilannetta siihen, että 1980-luvulla kirkossa hyväksytty naispappeus aiheuttaa edelleen ajoittain keskustelua.

Suurin osa papeista kannattaa omantunnonvapautta siinä tapauksessa, että kirkossa päätetään alkaa vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon. Papeista 78 prosenttia kannattaa sitä, että papilla on vapaus valita, vihkiikö hän samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon vai ei. Kahdeksan prosenttia papeista puolestaan vastustaa omantunnonvapautta (Kallatsa & Kiiski 2019, 63). Pappien mukaan omantunnonvapaus voisi aiheuttaa epätasa-arvoa pappien välille. Osa papeista ajattelee, että päätös samaa sukupuolta olevien vihkimisestä pitäisi pystyä tekemään kerralla ilman mahdollisuutta omantunnonvapauteen. Omantunnonvapaus olisi pappien mukaan vain väliaikaista. Tällä vastaajat viittaavat naispappeuskysymyksen yhteydessä annettuun lisäponteeseen, joka mahdollisti myös naispappeutta vastustavien pappien toimimisen kirkon virassa (Kirkolliskokouksen pöytäkirja, syysistuntokausi 1986, § 34).

Jos omantunnonvapaus sallitaan, niin huonona puolena on vihaposti vihkiviä pappeja kohtaan. Ehkä myös vihkimättömiä, mutta veikkaan, että vihkivät ovat pääasiallisena kohteena. Pappien välistä keskusteluilmapiiriä se tuskin muuttaa sen ollessa jo nyt ahdistava. (V353)

Papit voivat joutua eriarvoiseen asemaan sen perusteella vihkivätkö he samaa sukupuolta olevia vai eivät, jos tällainen valinnanvapaus annetaan. On ikävää, jos tästä tulee asia, jonka perusteella pappeja jaetaan "vuohiin ja lampaisiin". (V343)

Päätämällä avata kirkollisen avioliittoon vihkimisen samaa sukupuolta oleville pareille kirkon voi nähdä syrjivän niitä pappeja, jotka vastustavat samaa sukupuolta olevien avioliittoa. Eräs papeista kirjoittaa, että tällöin kirkko syrjisi "avioliittoa tärkeänä pitäviä" (V118). Pappi edustaa selkeästi näkemystä, jonka mukaan vain miehen ja naisen avioliitto voi olla tärkeä, oikeanlainen avioliitto.

Samaa sukupuolta olevien parien sekä heitä vihkivien tai vihkimisestä kieltäytyvien pappien lisäksi vastauksissa kirjoitetaan lasten joutuvan syrjittyyn asemaan. Esimerkiksi V201 kirjoittaa lasten asemasta: "Lasten asema. Toisilla on kaksi äitiä, toisilla kaksi isää. Miten tällaista lasta kohdellaan? [...] Melkoinen sekamelska siitä tulee." (V201) Lasten aseman pohtimisen ei varsinaisesti voi nähdä liittyvän pelkästään kirkolliseen avioliittoon vihkimiseen, vaan samaa sukupuolta oleviin pareihin ja heidän lapsiinsa yleensäkin.

Tässä luvussa kuvatut papit näkevät mahdollisuuden sekä kunnioituksen että syrjinnän lisääntymiselle. Kirkon sisäistä hajaannusta avioliittokysymyksessä voi pitää poikkeuksellisenä. Järviö (2017, 221) on todennut, että piispojen, pappien ja kirkon jäsenten jakaantuminen samaa sukupuolta olevien avioliittoa kannattaviin ja sitä vastustaviin on mahdollistanut sen, että kuka tahansa kirkon jäsen voi asettua joko kannattamaan tai vastustamaan asiaa – ja saada näkemykselleen tukea kirkon sisäلتä.

Lopuksi

Tässä artikkelissa olen tarkastellut, millaisia näkemyksiä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeilla on samaa sukupuolta olevien kirkollisen avioliittoon vihkimisen seurauksista. Olen lähestynyt kysymystä kvalitatiivisesti ja aineistolähtöisesti. Tutkimustulosteni mukaan pappien näkemykset voidaan jakaa neljään isoon kategoriaan: 1) kirkko osana suomalaista yhteiskuntaa, 2) kirkon sisäinen pirstaloituminen, 3) kristillisten arvojen vahvistuminen ja murentuminen ja 4) toisia kunnioittava vai syrjivä tulevaisuus.

Pappien mukaan avioliiton avaaminen samaa sukupuolta oleville pareille antaisi kirkosta entistä ihmisläheisemmän kuvan ja korostaisi armon ja rakkauden sanomaa. Nykyisessä avioliittokäsityksessä pitäytyvä kirkko voi pappien mukaan näyttäytyä kaukaisena ja tuomitsevana, ihmisten arjesta irrallaan olevana, mutta samalla ryhdikkäänä ja omien arvojensa takana seisovana. Tutkimukseni osoittaa, että avioliitto ei ole vain oppikysymys, vaan sillä on kirkkoa laajemmalle ulottuvat vaikutukset. Papit näkevät kirkon selvänä osana suomalaista yhteiskuntaa, mutta kirkon asema yhteiskunnassa aiheuttaa erilaisia näkemyksiä. Osa vastaajista ajattelee, että kirkon tulee seurata yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Osa papeista taas pitää tärkeänä sitä, että kirkko pitäytyy omassa avioliittokäsityksessään ja näin kirkon ja yhteiskunnan käsitykset avioliitosta erottuvat selkeästi toisistaan.

Peräti 40 prosenttia papeista kirjoittaa vastauksissaan, että avioliiton avaamisen samaa sukupuolta oleville pareille aiheuttaisi kirkossa sisäisiä ristiriitoja ja jakaantumista. Papit pelkäävät aktiivisten seurakuntalaisten jäsenkatoa kirkosta sekä sitä, että kirkko etäänny ekumeenisista suhteistaan. Pirstaloitumista tapahtuisi siis kahdella tasolla. Tutkimusaineiston mukaan voimakkaimmin avioliittokäsityksen laajentaminen hajaannuttaisi kirkkoa sisältä päin. Toisaalta sisäisen pirstaloitumisen voi nähdä myös mahdollisuutena teologiseen lähentymiseen kirkon sisällä. Jos konservatiivisesti avioliittokysymykseen suhtautuvat eroaisivat kirkosta, jäljelle jäisi entistä yhtenäisempi ja liberaalimpi kirkko.

Tutkimukseen vastanneiden pappien mukaan kirkon avioliittokäsityksen muuttaminen ei ole yhdentekevä asia, vaan sillä on vaikutuksensa. Asian ytimessä on kysymys siitä, mikä on Jumalan tahdon mukainen avioliitto. Jumalan tahdon mukainen avioliitto on pappien mukaan kristillinen avioliitto. Samaa sukupuolta olevien avioliiton voi nähdä niin vahvistavan kuin murentavankin kristillisiä arvoja riippuen siitä, mitä kristillisillä arvoilla tarkoitetaan.

Pappien mukaan samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkiminen aiheuttaisi asennemuutosta kirkossa. Kirkon avioliittokäsityksen laajentaminen voisi lisätä niin toisten ihmisten kunnioitusta kuin syrjintääkin kirkossa. Papit pohtivat vastauksissaan myös sitä, keitä kunnioitettaisiin ja syrjittäisiin aikaisempaa enemmän. Huomattavaa on, että papit pelkäävät sekä samaa sukupuolta olevien avioparien että samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon vihkivien pappien tulevan syrjityiksi kirkossa.

Tutkimusaineistoni on kerätty vuonna 2017. Aihepiiri on edelleen erittäin ajankohtainen, mutta tutkimustuloksia tulkittaessa on otettava huomioon se, että pappien ajatukset ovat voineet muuttua reilun neljän vuoden aikana. Laadullisella tutkimuksella ei pyritä ensisijaisesti yleistettävyyteen, ja tutkimukseni antaa luotettavan kuvan pappien näkemyksistä aineistonkeruuhetkellä. Tutkimukseni antaa hyvän pohjan selvittää sitä, ovatko pappien ajatukset muuttaneet, kun yhä useampi pappi on jo vihkinyt samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon ja osaa papeista on myös tuomiokapituleissa rankaistu vihkimisistä.

Tutkimustuloksiani voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Koska samaa sukupuolta olevien avioliitto koskee ensisijaisesti seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä, tuloksia on tarpeen ensiksi tarkastella heidän näkökulmastaan. Useimmille seksuaalivähemmistöihin kuuluville kirkon jäsenille tämänhetkinen tilanne on epätydyttävä. Kirkollisen avioliittoon vihkimisen salliminen parantaisi huomattavasti heidän asemaansa kirkossa, kuten useat papitkin toivat vastauksissaan esille. Syrjintä ei kuitenkaan välttämättä loppuisi ainakaan heti, vaan päinvastoin joidenkin pappien mukaan se voisi jopa lisääntyä. Avioliittokäsityksen laajentumisesta voisi myös muodostua periaatekysymys, jonka jälkeen muihin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen – tai muiden vähemmistöjen – oikeuksien parantamiseen suhtauduttaisiin mahdollisesti aikaisempaa sopeammin. Kirkollinen asenneilmapiiri erilaisia seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden muotoja kohtaan voisi muuttua yleisestikin entistä hyväksyvämmäksi.

Toisekseen tuloksia on syytä tarkastella kirkon näkökulmasta. Papit ovat avioliittoon vihkiöitä kirkossa ja heidän asemansa vaihtelee sen mukaan, kuinka he suhtautuvat samaa sukupuolta olevien avioliittoon. Enemmistö papeista kokisi avioliittokäsityksen laajentamisen parantavan asemaansa muun muassa siksi, että heillä olisi mahdollisuus vihkiä tasaveroisesti kaikkia pareja. Toisaalta taas kaikkein konservatiivisimmin asiaan suhtautuvat papit ovat valmiita luopumaan pappeudesta ja jopa eroamaan kirkosta, mikäli samaa sukupuolta olevia pareja alettaisiin vihkiä kirkossa. Kuten tutkimukseni osoittaa, kristillisten arvojen voi nähdä joko vahvistuvan tai murentuvan samaa sukupuolta olevien avioliiton myötä. Kirkon kannalta kyse on ensi sijassa siitä, millaisiin arvoihin se päättää tukeutua. Tämä vaikuttaa vääjäämättä myös kirkon asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa: etäännytkö kirkko niistä parisuhdekäsityksistä, jotka yhteiskunnassa laajalti tunnustetaan vai sopeutuuko se käsitysten muuttumiseen.

Tämän artikkelin perusteella sekä samaa sukupuolta olevien kirkollista avioliittoon vihkimistä kannattavat että sitä vastustavat papit näkevät avioliittoon vihkimisessä sekä mahdollisuuksia että uhkia kirkolle. Kannattavien pappien vastauksissa mahdollisuudet luonnollisesti korostuvat, kun taas vastustajat tuovat useammin esille uhkia. Tässä artikkelissa ei ole huomioitu vastaajien taustatekijöiden vaikutusta siihen, millaisia erilaisia puolia papit samaa sukupuolta olevien kirkollisessa avioliittoon vihkimisessä näkevät. Aikaisempien tutkimustulosten mukaan erityisesti sukupuoli ja hiippakunta vaikuttavat siihen, miten papit suhtautuvat samaa sukupuolta olevien avioliittoon (esim. Kallatsa & Kiiski 2019). Tulevaisuudessa on tärkeää selvittää taustatekijöiden vaikutuksia myös tässä artikkelissa tarkasteltuun kysymykseen.

Lisäksi tutkimukseni nostaa esille kysymyksen vallasta, mitä olisi tärkeää tarkastella tulevaisuudessa lähemmin. Perinteisesti valtaa ovat kirkossa käyttäneet oppineet miehet. Valta on ollut hyvin institutionaalista, ja esimerkiksi avioliittokysymyksessä vallan on nähty olevan ennen kaikkea kirkolliskokouksella. Eletyn uskonnon tutkimuksen näkökulmasta (ks. esim. McGuire 2008) vallankäyttäjää voi kuitenkin olla kaikkialla muualla kuin virallisissa oppikeskusteluissa ja kabineteissa. Artikkelini innostaa kysymään: Kenellä valta todella on? Millaista valtaa papeilla vihkiöinä on? Ja ennen kaikkea, millaista valtaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla kirkon jäsenillä on?

Artikkelini otsikossa on lainaus erään papin (V99) vastauksesta: "Meneekö kirkko rikki?". Tämä ja aiempi tutkimukseni (Kallatsa & Kiiski 2019) nostavat esille pappien aidon huolen siitä, että avioliittokysymys hajottaa kirkkoa. Eletyn uskonnon tutkimusotteen ja institutionaalisen uskonnon rajapinnoilla vastauksissaan liikkuvat papit pohtivat kirkon tulevaisuutta monelta tasolta: omista arjen kokemuksistaan käsin sekä kirkkoinstituution näkökulmasta. Eletty uskonto

on usein mielletty institutionaalisen uskonnollisuuden eli "virallisen uskonnon" vastakohtaksi (esim. Ammerman 2010, 154–156). Kuitenkin kuten Orsi (1997, 7–18) on todennut, eletty uskonnollisuus on vuorovaikutuksessa kulttuurissa vallitsevien rakenteiden, käytäntöjen ja tapojen kanssa. Se saa jopa muotonsa niiden kautta. Pappien näkemyksiä tutkittaessa on tärkeää tunnistaa, että heidän eletty uskontonsa muodostuu niin henkilökohtaisista elämäkokemuksista kuin kirkkoinstituution käytänteistä. Keskusteltaessa avioliiton avaamisesta samaa sukupuolta olevien pareille kirkossa tulee tunnistaa eletyn uskonnon (eli esimerkiksi kokemusten ja tunteiden) sekä opin rinnakkaisuus.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Pappien vastaukset (N=506) kirjoittajan hallussa.

Kirjallisuus

Adler, Gary

2012 An opening in the congregational closet? Boundary-bridging culture and membership privileges for gays and lesbians in Christian religious congregations. *Social Problem*, 59(2): 177–206.

<https://doi.org/10.1525/sp.2012.59.2.177>

Ahonen, Johanna & Elina Vuola

2015 Uskonto ja sukupuoli. Konflikteja, vuorovaikutusta ja uusia tuulia. – Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.), *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*. Helsinki: SKS.

Ammerman, Nancy T.

2010 The Challenges of Pluralism: Locating Religion in a World of Diversity. *Social Compass* 57(2): 154–167.

<https://doi.org/10.1177/0037768610362406>

Audas, Emma

2017 Vad vi tror oss veta: En analys av de bakomliggande argumenten för och emot vigsel av samkönade par i evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. – Maarit Hytönen (toim.), *Perhe ja avioliitto muutoksessa*, 103–125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Avioliittolaki 1929/234.

Ayoub, Phillip M.

2016 *When States Come Out: Europe's Sexual Minorities and the Politics of Visibility*. Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/CB09781316336045>

Boswell, John

1994 *Same-Sex Unions in Premodern Europe*. New York: Villard Books.

Cragun, Ryan T., J. E. Sumerau & Emily Williams

2015 From Sodomy to Sympathy: LDS Elite's Discursive Construction of Homosexuality Over Time. *Journal for the Scientific Study*: 291–310.

<https://doi.org/10.1111/jssr.12180>

Enstedt, Daniel

2015 Blessing same-sex unions and the invention of a 'genuine homosexuality' in the Church of Sweden. *Sexualities* 18 (5/6): 564–592.

<https://doi.org/10.1177/1363460714550910>

Entman, Robert M

1991 Framing U.S. Coverage of International News. Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication* 41(4): 6–27.

<https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1991.tb02328.x>

Finsex Asenteet

2015 Väestöliitto. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/perheiden-hyvinvointi/suomalaisten-seksuaalisuus-finse/ (Luettu 14.10.2021).

Hammar, Anna Karin

2004 Staying together?: on ecumenism, homosexuality, and love. *Svensk missionstidskrift* 92 (1): 69–82.

Helander, Eila & Kimmo Ketola

2019 Same-sex marriage and the Lutheran Church in Finland: How rapid change in values and norms challenges the church and its decision-making. *Zeitschrift für Religion, Gesellschaft und Politik* 4(2): 315–334.

<https://doi.org/10.1007/s41682-019-00043-8>

Hellqvist, Elina & Auli Vähäkangas

2016 Rekisteröidyn parisuhteen tunnustaminen kirkollisen keskustelun ja asianosaisten näkökulmista *Teologinen aikakauskirja* 2/2016: 141–155.

Järviö Nina

2017. Kirkko ja tasa-arvoinen avioliittolaki Tahdon2013-kampanja ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kolme ääntä. *Teologinen aikakauskirja* 3/2017: 210–225.

Kallatsa, Laura

2020 *Homoseksuaalisuus ja papit – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien käsitykset samaa sukupuolta olevien avioliitosta ja asenteet homoseksuaalisuutta kohtaan*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology no. 156.

<https://doi.org/10.37448/dt.98588>

Kallatsa, Laura & Jouko Kiiski

2019 *Vihkiäkö vai ei? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien käsitykset samaa sukupuolta olevien oikeudesta kirkolliseen avioliittoon*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 60.

<https://doi.org/10.37448/dt.98588>

Kirby, Andrew, Barbara Mckenzie-Green, Judith Mcara-Couper & Shoba Nayar
2017 Same-Sex Marriage: A Dilemma for Parish Clergy. *Sexuality and Culture* 21 (3): 901–918.
<https://doi.org/10.1007/s12119-017-9414-1>

Kirkolliskokouksen pöytäkirja, syysistunto-kausi 1986.

Kirkon tilastot

2017 Henkilöstötilasto. <https://www.kirkontilastot.fi/> (Luettu 25.11.2021).

Kirkon tilastot

2019 Kirkon jäsenyys. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa/jasenet> (Luettu 10.9.2021).

Kollman, Kelly

2009 European Institutions, Transnational Networks and National Same-Sex Union Policy: When Soft Law Hits Harder. *Contemporary Politics* 15 (1): 37–53.
<https://doi.org/10.1080/13569770802674204>

Kunnioittava keskustelu

2017 Suomen evankelis-luterilainen kirkko.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content4DCB9A> (Luettu 10.10.2021).

Kärkkäinen, Tapani

1997 Kirkko siunasi miestenvälisiä liittoja. *Aamun koitto* 4 (1997): 5–8.

McGuire, Meredith

2008 *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford University Press.

Merenlahti, Petri

2015 Jeesus, maskuliinisuus ja queer. Miestutkimuksen näkökulmia Raamattuun. – Johanna Ahonen & Elina Vuola (toim.), *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*. Helsinki: SKS.

Nynäs, Peter, Kejonen, Eetu & Pieter Vullers

2020 The Changing Relation Between Sexual and Gender Minorities and Religion in Finland: Some Observations in the Light of Postsecularity. – Marco Derks & Mariecke van den Berg (toim.), *Public Discourses About Homosexuality and Religion in Europe and Beyond*, 171–196. Palgrave Macmillan, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-56326-4_8

Metso, Pekka & Laura Kallatsa

2018 Contemporary and Traditional Voices: Reactions to Same-Sex Marriage Legislation in the Evangelical Lutheran Church of Finland and the Orthodox Church of Finland. *Exchange: journal of missiological and ecumenical research* 3/2018: 230–257.
<https://doi.org/10.1163/1572543X-12341488>

Perry, Samuel & Andrew L. Whitehead

2016 Religion and Public Opinion Toward Same-Sex Relations, Marriage, and Adoption: Does the Type of Practice Matter? *Journal for the Scientific Study of Religion* 55 (3): 637–651.
<https://doi.org/10.1111/jssr.12215>

Piispainkokouksen selonteko avioliittolain muutoksen johdosta

2016 <https://evl.fi/documents/1327140/9823846/PK+VALMIS+AVIOLIITTOSELONTEKO+2016.pdf/c1bb8df3-7b77-404a-b05a-f5582b219a36> (Luettu 14.8.2021).

Rapp, Claudia

2016 *Brother-Making in Late Antiquity and Byzantium. Monks, Laymen, and Christian Ritual*. Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195389333.001.0001>

Ratinen, Teemu

2017 Is It a Sin? The Therapeutic Turn and Changing Views on Homosexuality in the Finnish Evangelical Lutheran Church, 1952–1984. *Pastoral Psychology* 66: 641–656.

<https://doi.org/10.1007/s11089-017-0778-9>

Stuart, Elisabeth

2014 The Theological Study of Sexuality. – Adrian Thatcher (toim.), *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*. Religion, Religious Identity, Theology and Philosophy of Religion, Literary and Textual Studies, Sociology of Religion Online.

SVT

2021 *Suomen virallinen tilasto*. <http://www.stat.fi/til/ssaaty/index.html> (Luettu 25.11.2021).

Taira, Teemu

2015 *Pehmeitä kumouksia: Uskonto, media, nykyaika*. Turku: Eetos.

Whitehead, Andrew L.

2013 Religious Organizations and Homosexuality. The Acceptance of Gays and Lesbians in American Congregations. *Review of Religious Research* 55: 297–317.

<https://doi.org/10.1007/s13644-012-0066-1>

Yleisvaliokunnan mietintö 3/2015

http://kappeli2.evl.fi/kkweb.nsf/c7f32a5129224528c2256dba002d78f0/_ebb03c055eb-feef1c2257ef3004081ca?OpenDocument (Luettu 14.11.2021).